

ОКРЕМІ ПОГЛЯДИ СУЧАСНИХ ВЧЕНИХ-КРИМІНАЛІСТІВ НА ПРОБЛЕМИ ПЛАНУВАННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

SEPARATE VIEWS OF MODERN CRIMINOLOGISTS ON THE PROBLEMS OF PLANNING PRETRIAL INVESTIGATION OF CRIMINAL OFFENSES

Крупій А.І., аспірант кафедри криміналістики та судової медицини
Національна академія внутрішніх справ

Чорноус Ю.М., д.ю.н.,
професор кафедри криміналістики та судової медицини
Національна академія внутрішніх справ

У статті розглянуто актуальні проблеми, що виникають при плануванні досудового розслідування в сучасній криміналістичній науці. Планування розслідування є ключовим етапом у процесі кримінального судочинства, який забезпечує ефективне розслідування злочинів та обґрунтоване прийняття рішень.

Проаналізовано сучасні підходи до планування досудового розслідування, запропоновані українськими вченими-криміналістами. Розглянуто їх внесок у розвиток теоретичних та практичних аспектів цього процесу, а також досліджено, як ці підходи сприяють удосконаленню методології досудового розслідування в умовах швидких змін у суспільстві та технологічного прогресу.

Висвітлено основні методологічні підходи до планування розслідувань та їхню адаптацію до нових викликів, включаючи глобалізацію злочинної діяльності та інтеграцію сучасних технологій. Особливу увагу приділено правовим аспектам використання цих нововведень у криміналістичній практиці.

Обговорено важливість координації між різними правоохоронними органами та міждисциплінарного підходу до планування розслідувань. Наведено приклади успішного впровадження комплексних стратегій планування у міжнародній практиці, які можуть бути корисними для вдосконалення національної криміналістичної системи.

Проаналізовано виклики, які виникають при впровадженні інноваційних методів у процес планування досудового розслідування. Автор не оминув стороною питання захисту прав і свобод громадян, забезпечення прозорості та підзвітності дій представників органів досудового розслідування, що є ключовим аспектом, який розглядається в статті.

Підведено висновок, що при розробці теоретичних підходів до планування досудового розслідування надзвичайно важливо враховувати потреби кримінальної процесуальної практики. Це забезпечить не лише наукову обґрунтованість методів планування, але й їхню практичну ефективність у реальних умовах роботи слідчих органів.

На основі проведеного аналізу, зокрема сучасних українських підходів, запропоновано рекомендації щодо покращення процесу планування досудового розслідування. Висновки статті можуть бути корисними для практикуючих криміналістів, науковців, а також для розробників правових реформ у сфері кримінального правосуддя.

Ключові слова: досудове розслідування, криміналістика, планування, сучасні технології, правові підстави, ефективність, координація.

The article addresses the pressing issues encountered in planning pre-trial investigations within contemporary forensic science. Planning an investigation is a crucial stage in the criminal justice process, ensuring effective crime investigation and sound decision-making.

The article analyzes the modern approaches to planning pre-trial investigations proposed by Ukrainian forensic scientists. It examines their contributions to the development of both theoretical and practical aspects of this process and explores how these approaches enhance the methodology of pre-trial investigations amidst rapid societal changes and technological advancements.

The main methodological approaches to investigation planning and their adaptation to new challenges, including the globalization of criminal activity and the integration of modern technologies, are highlighted. Special attention is given to the legal aspects of employing these innovations in forensic practice.

The importance of coordination between different law enforcement agencies and the interdisciplinary approach to investigation planning is discussed. Examples of successful implementation of comprehensive planning strategies in international practice are provided, which can be beneficial for improving the national forensic system.

The article analyzes the challenges that arise when implementing innovative methods in the process of planning pre-trial investigations. The author also addresses crucial issues such as the protection of citizens' rights and freedoms, ensuring transparency, and accountability of pre-trial investigation authorities, which are central themes in the discussion.

It is concluded that when developing theoretical approaches to planning pre-trial investigations, it is crucial to consider the needs of criminal procedural practice. This will ensure not only the scientific validity of the planning methods but also their practical effectiveness in real-world investigative conditions.

Based on the conducted analysis, including contemporary Ukrainian approaches, the article proposes recommendations for improving the pre-trial investigation planning process. The findings of the article can be beneficial for practicing forensic experts, scholars, as well as for developers of legal reforms in the field of criminal justice.

Key words: pre-trial investigation, forensic science, planning, modern technologies, legal grounds, effectiveness, coordination.

Проблеми, пов'язані з плануванням досудового розслідування, завжди є предметом глибокого інтересу серед сучасних вчених-криміналістів в Україні. Це обумовлено необхідністю забезпечення ефективності правосуддя, розкриття злочинів та захисту прав громадян. Вчені вдосконалюють теоретичні підходи та розробляють практичні методи для оптимізації процесу планування розслідувань, зокрема враховуючи сучасні виклики, які включають технологічний прогрес, глобалізацію злочинності та міжнародне співробітництво. Вони активно досліджують вплив

інноваційних підходів на ефективність кримінальних розслідувань і розробляють рекомендації щодо вдосконалення правових механізмів у сфері кримінальної юстиції. При цьому особлива увага приділяється забезпеченню прозорості, справедливості та підзвітності у діяльності правоохоронних органів під час проведення досудових розслідувань.

Питання планування розслідування кримінальних правопорушень висвітлювались в працях таких українських вчених-криміналістів як М. А. Погорецький, О. О. Алек-

сеєва, В. В. Пясковський, А. В. Іщенко, О. П. Ващук, В. Г. Гончаренко, В. В. Тіщенко, В. Ю. Шепітько, Г. А. Хань та інші. Однак, питання планування розслідування кримінальних правопорушень у сфері економіки не отримали належного відображення у науковій літературі [1, с. 334].

Так, О. О. Алексєєва у своєму посібнику «Розслідування окремих видів злочинів» детально аналізує порядок проведення слідства, включаючи юридичні та процедурні аспекти, що регулюють збір доказів, проведення допитів і експертиз, а також співпрацю між правоохоронними органами. Дослідниця пропонує власну специфіку розслідування різних категорій корупційних, економічних і насильницьких злочинів. Переконає про необхідність врахування їх особливостей при плануванні та проведенні слідства. Вона активно впроваджує інноваційні підходи у свої дослідження, оцінюючи новітні методи та технології, такі як цифрові технології, комп'ютерна форензика та аналіз великих даних, що сприяє підвищенню ефективності розслідування злочинів. Її наукові роботи не лише збагачують кримінальну науку, а й впливають на формування кримінально-правової політики та практики правоохоронних органів в Україні [2, с. 73–97].

Колосовський Є. Ю., Михалюк А. К., Шамрай О. В. у статті «Особливості планування розслідування кримінальних правопорушень у сфері економіки» розглядають ключові аспекти організації розслідування економічних злочинів. Вони висвітлюють значення спеціалізованих знань і проведення експертиз у процесі збору та аналізу доказів. Висновки авторів підкреслюють необхідність висококваліфікованого підходу до розслідування, що враховує специфіку економічних правопорушень. Особлива увага в статті приділяється взаємодії слідчих та оперативних підрозділів правоохоронних органів. Автори наголошують на важливості координації дій між різними спеціалізованими групами для ефективного використання ресурсів та оптимального розподілу обов'язків у процесі розслідування. Це сприяє покращенню результативності слідчих дій та забезпеченню швидкого реагування на нові виклики та загрози у сфері економічної кримінальності. Загалом, стаття відображає поточний науковий підхід до планування та проведення розслідування економічних правопорушень, підкріплюючи свої висновки практичними прикладами та рекомендаціями для підвищення ефективності роботи правоохоронних органів в цій сфері [1, с. 335–336].

Стаття Щербакова М. В. «Типові слідчі помилки при розслідуванні вбивств» звертає увагу на низку серйозних проблем у плануванні та проведенні розслідування кримінальних правопорушень, зокрема умисних вбивств. Автор відзначає, що значна частина слідчо-оперативної роботи здійснюється лише у перші місяці після вчинення злочину, після чого активність спадає, що негативно впливає на можливість розкриття справ. Відзначається також відсутність належної уваги до актуалізації планів слідчих заходів і врахування нових обставин, що ускладнює ефективне використання правових повноважень. Щербаков також підкреслює, що у процесі розслідування часто не використовуються всі доступні правові інструменти, які передбачені законом про оперативно-розшукову діяльність, а проведені заходи часто мають формальний характер і не враховують попередніх досліджень. Це може призводити до неправильної кваліфікації злочину або навіть до припинення розслідування до завершення всіх необхідних слідчих дій і експертиз. Недоліками в статті також відзначається неадекватне планування та організація допитів, що часто призводить до невірної визначення обставин справи та важливих доказів. Відсутність детального опису об'єктів огляду та неадекватне фотографування місць подій також роблять ускладненим закріплення слідів і речових доказів, що може вплинути на подальше розслідування. У підсумку, стаття М. В. Щербакова розкриває

значні недоліки у плануванні та організації розслідування вбивств, що потребують негайного увімкнення відповідних заходів для поліпшення ефективності правоохоронних органів у цій важливій сфері [3, с. 188–189].

Наукове дослідження О. Б. Яковіної з проблем побудови слідчих версій та планування розслідування розбоїв, учинених неповнолітніми, вкладає важливий внесок у розуміння специфіки досудового розслідування кримінальних випадків, що вчиняються дітьми. Це дослідження не тільки розглядає організацію розслідування злочинів проти власності, а й акцентує увагу на необхідності дотримання процедурних прав неповнолітніх та послідовних дій, які є характерними для ефективного розслідування. У своїй роботі Яковіна О. Б. детально аналізує як побудова слідчих версій може впливати на кінцевий результат розслідування. Вона вказує на те, що важливо враховувати особливості психологічного та соціального розвитку неповнолітніх при визначенні можливих варіантів вчинення злочину. Це вимагає від слідчих глибокого розуміння мотивацій і факторів, які можуть впливати на поведінку молодіжних злочинців. Одним із ключових аспектів дослідження є планування розслідування з урахуванням специфічних потреб неповнолітніх. Вчена відзначає, що недостатнє уважне планування може призвести до неповного зібрання доказів або до некоректного визначення кримінальної відповідальності. Вона пропонує вдосконалені методики організації слідчих дій, які більш точно відображатимуть специфічні умови справ, де неповнолітні виступають у якості обвинувачених. Особлива увага у дослідженні приділяється дотриманню процедурних прав неповнолітніх осіб під час розслідування. Це охоплює право на захист, право на інформацію про власне правове становище та право на участь у процесі. Яковіна О. Б. підкреслює, що необхідно враховувати особливості вікової психології та забезпечувати адекватне сприйняття інформації, яка надається неповнолітнім під час розслідування [4, с. 104–107].

В цілому, дослідження О. Б. Яковіної є актуальним внеском у розвиток сучасної криміналістики та правознавства, спрямоване на покращення практики розслідування злочинів проти власності, де головною метою є захист прав неповнолітніх і забезпечення справедливості.

В. О. Малярова в своїй науковій роботі, присвяченій особливостям організації розслідування злочинів проти моральності у сфері статевих стосунків, акцентує увагу на важливості системного підходу до управління слідствальними процесами. Вона стверджує, що кожен учасник слідчої групи повинен мати доступ до інформації не лише про власні результати роботи, але й про весь комплекс процесів, що відбуваються в межах розслідування. Згідно з Маляровою В. О., регулярні наради та обмін інформацією між членами групи є важливим елементом ефективного управління слідством. Це забезпечує систематизацію та узагальнення зібраної інформації, що дозволяє не лише збільшити прозорість процесу, а й прогнозувати можливі розвитку слідчої ситуації. Особлива увага приділяється використанню відео-, фото- та інших матеріалів, у тому числі експертних висновків, що сприяє об'єктивному аналізу й ухваленню обґрунтованих рішень. Вчена рекомендує керівникам слідчих груп складати зведені таблиці, схеми та графіки для візуалізації результатів розслідування та структуризації інформації про злочинні групи. Це сприяє зрозумінню взаємозв'язків між учасниками злочинної діяльності та полегшує розуміння загальної картини справи. Узагальнюючи, висновки Малярової В. О. стосуються необхідності ефективної організації внутрішньо групового обміну інформацією та координації дій членів слідчої групи. Цей підхід компенсує можливі труднощі безпосереднього сприйняття всієї об'ємної інформації кожним учасником окремо і сприяє досягненню більш позитивних результатів у проведенні кримінального розслідування [5, с. 334–338; 6, с. 26–27].

На основі проаналізованих статей щодо планування досудового розслідування кримінальних правопорушень можна запропонувати кілька ключових рекомендацій для його покращення. В першу чергу, важливо впроваджувати системний підхід до планування, що включає створення чітких алгоритмів та процедур, щоб забезпечити комплексність та структурованість усіх етапів розслідування. Другим кроком є збільшення кваліфікації та спеціалізації персоналу, що займається розслідуванням, через навчання та підвищення кваліфікації з орієнтацією на конкретні типи злочинів. Крім того, варто акцентувати увагу на зміцненні взаємодії між різними підрозділами правоохоронних органів, що сприятиме ефективній координації дій та обміну необхідною інформацією. Впевнені, що такі заходи сприятимуть покращенню якості розслідування, збільшенню його ефективності та швидкості реагування на злочинну діяльність. [7, с. 5–6].

Висновки до дослідження підкреслюють важливість цього аспекту в професійній діяльності правоохоронних органів. Сучасні дослідники, такі як В. О. Малярова, О. Б. Яковіна, Є. Ю. Колосовський та інші, розглядають пла-

нування як ключовий елемент ефективного розслідування, який вимагає системності, координації і спеціалізації.

Зокрема, їх дослідження вказують на необхідність розробки чітких алгоритмів і процедур планування, що враховують специфіку кожного типу злочину. Вчені рекомендують збільшення кваліфікації слідчих і оперативних працівників, а також підвищення їх спеціалізації з метою кращого розуміння процесів розслідування. Крім того, науковці підкреслюють значення взаємодії між різними підрозділами правоохоронних органів і обміну інформацією як основний механізм забезпечення успішного виконання планів розслідування. Це сприяє не лише збільшенню ефективності дій, а й покращенню якості зібраних доказів та швидкому реагуванню на злочинну активність.

Отже, висновки цього дослідження свідчать про важливість наукового підходу до планування розслідування, який має враховувати сучасні методи і технології, а також посилення координації і взаємодії між службами правопорядку для досягнення максимальних результатів у боротьбі зі злочинністю та виконанні завдань кримінального провадження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Колосовський Є.Ю., Михалюк А.К., Шамрай О.В. Особливості планування розслідування кримінальних правопорушень у сфері економіки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. Вип. 5. С. 334-336.
2. Алексеева О.О. Розслідування окремих видів злочинів: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2015. 320 с.
3. Щербakov М.В. Типові слідчі помилки при розслідуванні вбивств. *Право і суспільство*. 2012. Вип. 5. С. 187-190.
4. О.Б. Яковіна. Побудова слідчих версій та планування розслідування розбоїв, учинених неповнолітніми. *Право та державне управління*. 2019. Вип. 1 (34). С. 103-108.
5. В.О. Малярова. Особливості організації розслідування злочинів проти моральності у сфері статевих стосунків. *Форум права*. 2013. Вип. 3. С. 333-339.
6. Наказ МВС України «Про організацію діяльності органів досудового розслідування МВС України»: від 09.08.2012 р., № 686. Офіційний вісник України. 2012. Вип. 84. С. 34.
7. Хань Г. А. Теоретичні засади планування та організації розслідування злочинів : ав–тореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09. Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків., 2007. С. 7.